

gyűjtöttetől... Ugyanolyan véres felfordulás volt, mint a júliusig, amit mondjak, ötszáz halottja van. Igen, néhány nagyon rossz napot töltöttünk Vallvidrera barlangjában, más családokkal összeszafoldozva, akit Pedralbesból menekítettek el. Pedralbesben, a várak közvetjében hallom a puskák és az ágyúzás moráját a távolból, és fogalmunk sem volt, nincs történet; akkor aztán elkezdték bombák hullani a mi negyedünkre, és azt sem tudtuk, ki dobha le öket. A szomszédek, akik minden minden tudnak, azt mondrik, hogy egy lázadó csatahajó lövi a várost, hogy még szörnyűbbé tegyék a helyzetet; később tudtuk meg, hogy nem így volt, és az anarchista voltak azok. Szerezték egy nagy ágyút, és úgy löttek velük, hogy fogalmunk sem volt a céltársról. Egy másik szomszéd azt mondta, hogy az ismerősek, akik Vallvidrera egyik villájában élnek, még a háború kitörésekor vitték neki nyári barlangot a hegységtáblában található kerülethez, hogy oda meneküljenek, ha a várost bombázniak; és ha szerteszést mennyi, akkor mind elérünk, és szívesen látnak minket. Én haboztam, hogy otthagyjam-e az otthonunkat, és elmenjek-e a barlangba, de abban a pillanatban csapolt be egy nagy lövegűk a házunk mögötti belponton telekre, éppen oda, ahol a halott plébániót találtuk. Olyan nagy volt a robbanás, hogy a ház minden ablaka apró szilánkokra tört, ezután pedig már egy pillanatig sem haboztam. Mindharman szedtük a sátorfákat, a cseleddány, a gyerek meg én, és irány Vallvidrera.

Négy vagy öt napig eltűnk azokban a barlangokban. Mirattam sem nem tűnt, mivel étesem Ramonetet és a lányt; Barcelona kézre pokolli váltam. Néha hihetetlen ellenszenvet éreztem szerencsétlen esélyed iránt, aki csak újabb éhes szíjjal jelentett, mikor már Ramonet táplálása is igen nagy probléma volt. Mégis mi szükség esélylánya, mondogattam magamban, miközben barlanglakók módiára clunk? De mégsem hocsihattam én egy galiciai faluba való, és az egész családja fasiszta területén él – mégsem mondhattam neki, hogy menjen haza! A barlangban töltött éjszakák hidegek és nedvesek voltak, kemény volt a föld, amin aludtunk. Az mondogattam magammak, hogy pedig Lluís is csak így alhat, minden földön, a szabad ég alatt. Szegény Lluís, néha azt kérdeztem magam, nem én voltam-e a hibás néha, nem lehet-e, hogy többször sem vehetem elég megerőt vele. Annýira szükségeünk van a megerősítésre ahhoz, hogy megpocsatist nyerjünk... De látod, milyen vagyok, hiszen te is így állas, ahogyan esik, úgy puffan, még egy barlang sem áll rendelkezésre, hogy megvédjen az éjszakai harmatot. Hogy elnyúlik ez a háború! Most nincs hírszerű gyanakodna rám, hogy kereszteny letttem, te még milyen gyorsan rájöttem! Igen, te gyorsan megsejtetted, hogy már nem tudom elviselni az ürességet, hogy hinnem kell, „Van az optimizmusnak egy olyan fiatalja, ami nem több egy novénynél öröklődhető”, mondta egyszer nemely ateisták értelehetetlen és magabiztos nyugalmáról beszéve.

Az abszolut ateistákról beszéltünk, akik oly ritkák, alig ismerek ilyet, mintha nem a testvéremről, Libertiől van szó – de még érte sem tenném részbe a kezemet, mert ki tudja, mi bujik meg benne? Mégis mit tudhatunk másokról, ha minden próbálkozásunk ellenére még saját magunkról is alig tudunk valamit? Ha az anyám olyan olyan ateista lenne, mint amilyennek hiszi magát, ugyan miért húzná fel magát ennyire, ha vallásról esik szó?

Május 15.

A Vallvidrera barlangjában töltött napok után egy reggel csodálkozva ébredekk arra, hogy otthon vagyok, ebben a puhá, méleg ágyikoban, ebben a tágas, vidám házban. És ugyanaz történt, ami máskor is: ébredéskor ricsodálkoztam, hogy kereszteny vagyok.

Igen, előfordult, hogy csodálkozva ébredelem, hogy kereszteny vagyok, és ez még a keresztelkedés előtt történt. Ébredésem pillanatában kellem legényeig úgy éreztem, kereszteny vagyok, de mégis mit jelent ez a keresztenység? Vajon akkor is annak fogom majd érezni magam, mikor az egyház elölbújik a katakombákból? Vajon felismerem majd Jézust a sorserűen újra riaggratott álöltözetek alatt? Olyan könnyű volt újra felismernem öt azokon a júliusi és augusztusi napokon, amikor rongyosan, tisztkezszőrűben, vörös, összeköpösőt arccal lokódosték a Camp de la Bóta vagy a Rabassada út felett, hogy egy pirosztolyával végezzék vele. Már hogy ne ragadná magával az embert az iránta érzett rokoncserv, mikor már ketezer éve cipeli a keresztet a világ minden útján nyomorúságunkért? Hogy elmeneküljünk előle, a legrosszabb úrat választjuk, azt, amely látyszolgálag a legmesszebbre visz töle; de még ott is felfedorozzuk lábnyomat!

Lluís sosem gyanakodna rám, hogy kereszteny letttem, te még milyen gyorsan rájöttem! Igen, te gyorsan megsejtetted, hogy már nem tudom elviselni az ürességet, hogy hinnem kell, „Van az optimizmusnak egy olyan fiatalja, ami nem több egy novénynél öröklődhető”, mondta egyszer nemely ateisták értelehetetlen és magabiztos nyugalmáról beszéve. Az abszolut ateistákról beszéltünk, akik oly ritkák, alig ismerek ilyet, mintha nem a testvéremről, Libertiől van szó – de még érte sem tenném részbe a kezemet, mert ki tudja, mi bujik meg benne? Mégis mit tudhatunk másokról, ha minden próbálkozásunk ellenére még saját magunkról is alig tudunk valamit? Ha az anyám olyan olyan ateista lenne, mint amilyennek hiszi magát, ugyan miért húzná fel magát ennyire, ha vallásról esik szó?

Hogy gyűlölnemek valamit, ha nem hiszünk benne legalább valamiben, ha mégoly sajtos formában is. Még azelőtt történt, hogy megismerten volna Lluist, vagyis 1930 decembere előtt. Te meg én, és a végétheztem setáink a Ramblán még az óváros utcáin és sikátoraiban; rendszerint két barna zsömlét vettünk a Rambla végén, egy vegetarianus boltban, egy másikban pedig két szelét Maó sajtot. Egyik kirakat jött a másik után, tele minden ízlést kiélegítő étkekkel... Felfelé sétaigattunk a Ramblán, miközben a zsömlét és a sajtot rágásztuk; mire a Canaleteshez érünk, már meg is értük, akkor pedig almabort vettünk a kioszkban. Emlékszem az ízek kavalkádjára, a zsömlére, a friss sajt és a fűszeres almabor zamatának keveredésére, akkoriban tett setáink bukájára; olyan élénken emlékszem rá, mintha most is a számban érczem, mintha épp most trágáltam volna elazt a zsömlét és a Maó sajtszeletet, és most ittan volna meg azt a nagy pohár almabort, amit akkoriban adtak Canaletes kioskjában. Leszenk még valaha ilyen jó dolgok a földön? Akkoriban a Női Sportklub tagja voltam, és néha, mikor reggelente volt egy üres óriáskáim az egyetemi elefádások között, elszöktem a Sant Sebastià fiúdöbre, hogy ússzak egysőt, hogy ez most eszembe jut, az csak azért van, mert emlékszem, mennyire bosszantott téged, hogy a Női Sportklub tagja vagyok, és ennyire szeretek úszni. Miért bosszantott? A mai napig sem sikerült megerőtenem. Még mirossz volt benne? Mi zavarit? Akkoriban minden decembertben megtartották a kikötőiúszásnak nevezett versenyt: 1930 decemberében vettem részt bennem először, nem sokkal az egyetemi balhé előtt, ahol találkoztunk Lluissal. Akkor tehát még nem ismertem.

Amikor azt írom Lluisszal kapcsolathat, hogy „még nem ismertem”, olyan furcsa érzést vált ki belőlem, mikor visszaolvasm! Mintha nemcsak lehetetlen, de abszurd is lenne, hogy nem ismertem öt mindig. Mikorben lüssztam, nem fiztam, mert zsírral kentük be a testüköt, utána egy kincsletlennül forró zuhanival mostuk le magunkról. Mikor végét ért a verseny, még maradt időm, hogy bemenjek az utolsó órára; az egyetem bejárata előtt vitatkoztak egy csapat diákkal. Az akkontrajt szármára hál plétykákat tügyaltatók még egy köztársaság kikiáltásához vezető katona puccsról, és más, hasonlóan izgalmas hírekrol, melyek annyira izgalmas voltak, hogy nem is jutottam be az órámra. Inkább ott maradtam véltek vitatkozni. És ahogy ott álltam mezzülthalban az utca közepén, a hidg elkezdett átjárni, te pedig észrevetted, hogy remegek; akkor mondtam, hogy a kikötőiúszásból jövök.

– Megörültél? – kérdezted. – A kikötőiúszásból? December közepén? Kibuggyant belőlem a nevetés, és elmondtam, milyen izgalmas verseny is volt; lelkesen beszéltem neked a fiúról, aki megnyerte a reggeli versenyt, „egy széles vallú fiú volt, és minden egyes karcással, amit megett...”. Azt sem hagyad, hogy befejezzem a mondatot! „És te ezt csodálod? A pusztta testi erőt?” Nem, én nem a pusztta erőt csodáltam, az soha nem érdekelte, a lárványt azonban, ahogy egy kiváló úszó delfin módijra szel át a habokat, mindenig is lenyűgözönekk találtam. De minél jobban próbáltam elmagyarázni, csak annál jobban felbocszantottalak. Miért keseredtél el annyira attól, hogy szeretek úszni, és csodálom azokat, akik nálam jobban úsznak?

Juli, mindenig is mondtam neked, hogy nagyon intelligens vagy, és nem esik nehezemre újra megismételni. De mindenig is voltak furu dolgaid, amik, hogy is mondjam, meghökkentettek. Akkor például egyáltalán nem fert a fejedbe, miért zavar annyira, hogy részt vettetn a kikötőiúszászon, és hogy lelkészített a győztes lárványra, ahogy átszelzi a kikötőt. Később aztán, mikor már el is felejtettem ezt a jelenetet, elmesélled, hogy a néhiké nem engedte, hogy a tengerben fürödj, holott az egész nyarat a parton lévő birtokán töltöttétek; és hogy ennek köszönhetően nem tudsz úszni. Akkor arra gondoltam, azért zavar, mert olyasvalakit csodáltam, aki olyan adottsággal bír, amivel te nem rendelkezel – de hát nem gyermeket dolog ilyesmit érezni? Igazán mindenüjjunknak tudni kéne mindezent? Neked a legjobb képesség adatott meg: az intelligencia; akkor mégis hogyan irigykedhetsz másra egy ilyen, sajátodnál apróbb dolog miatt, mint amilyen az úszás?

Juli, te nagyon intelligens vagy; te vagy a legintelligensebb ember, akit csak ismerlek. Annyival felette állsz annak az úszó bajnoknak, hogy never-séges lenne összehasonlítni titeket; a bajnok, amikor kiszedtek a vízből, nem volt több egy szegény fiúnál, aki még beszélni is alig tudott... Nem elég ok ez arra, hogy aktor csodáljam szégenyit, mikor úszik, és egyetlen számára rendelt tehersegét csillagjatja? Te nagyon intelligens vagy; Juli, de vannak néha olyan dolgaid – ne haragudj, hogy ezt mondnom -, amikről úgy tűnik, mintha egyáltalán nem lennélfel.

Pont fordította vagy Lluís nagybátyjának, aki a legkeresbé sem okos, néha mégis vannak roppant intelligenciát sejtő megnívánulásai. Alig pár óraja ismertük egymást, mikor rajtöt, hogy kereszteny vagyok – mikor Lluís még csak nem is sejt! Most már szabadon beszélhetek neked róla,

nem fogom kompromittálni; mostanáig csak azért nem tettettem, mert azt felelem, esetleg rossz kezekbe kerülhetnek a levelek. Végre híreket kaptam róla a Nemzetközi Vöröskereszten keresztül, akik megerősítettek, hogy Olaszországban van, kivül a veszélyzónán, til a Guilleries-endei odisseján, ahol másokkal együtt hosszú ideig bujkált. Most már elmeszelhetem neked: végül megismertem ezt a hires nagybácsit, akirol Lluís mindig olyan gyönyösan beszélt.

Most, hogy már tudom, amit tudok, mert hetekig rejtégettem a házunkban, kijelenthetem neked, hogy nagyon jó ember.

Érdekes Lluísban, hogy ellenszenvet táplál azok iránt, akik jót akarnak neki; például irántam is. Merri a nagybátyja szereti őt, riadásul sokkal jobban, mint ö azt gondolja.

Október végén jártunk, már három hónapja volt annak, hogy te és Lluís elhagyta Barcelonát, ó a madridi, te meg az aragóniai front irányába. Egy vasárnap kora reggel azzal ébreszt a csalédiány, hogy egy járóföldi milicista engem kérét. Odamentem a bejárathoz: egy ismeretlen, alacsony, kerek arcú emberke állt előttem, szemére húzott munkássapkában, arat fekete-piros kendővel takarva, hirtvány öltözetrben, lábán kendertalpú cipővel, és azt mondta:

– Elnevezést, hőlgyem, hogy így mutatkozom be. A maga... a férje negyedjére vagyok.

Tetovázott, hogy „férjet” mondjön, mint a pap, aki megkeresztelt miniket. Bevezettem a szakumba, és helljel kínáltam. Elnézést kérte, amiért egy „hosszú és bonyolult” történetet kell előadnia; a felkelés elején, fogott hozzá, a gyárban minden ugyanúgy ment, mint korábban, köszönhetően a fópenztráshóból, a munkafelügyelőből, a legrégebbi alkalmazottakkal és a legképzettebb munkásokból alkult tanácsnak. Az „üzemi tanács” elő döntése az volt, hogy „felelős munkatársat” választottak, mely pozíció nem egyszerű többséggel, hanem egyhängülag – minden büszkén mondta ezt. Eusebi bácsi! – õt magát választották meg, mert őt itéltek a legalmasabbnak az üzlet további vezetésére. Így azután felelős munkatárs minőségeben, az üzemi tanács által kivalaszívra vezette tovább a gyártást. Mintha mi sem történt volna, csak az általános helyzet okozta gondok – az alapanyaghiány, a szállítás fokozatos leallása és a közép-, dél- és észak-spanyolországi piacok elvesztése – készítettek fejtörést. Néhány héten belül azonban anarchista agitátorok felbujtották a nagyszámú betartott munkást, azok pedig kiszorították az „üzemi tanácsból” a képett

szakmunkatáskat. Most a raktárosfű parancsolta, „egy igazi gorilla”, ahogyan a bácsi fogalmazott, aki a nevét se tudta leírni, így az üjjlenyomatát használta aláírásnak, és aki „számos jel szerint Medellinből származott”.

– Mint Hernán Cortés? – kiáltottam fel.

– Igen, pontosan, mint Hernán Cortés – folytatta a bácsi. – Talán Hernán Cortés is a hüvelykujját használta aláírásnak? Mindenesetre elérkezett a pillanat, mikor már minden lehetőségesnek tűnt. És az a helyzet, hogy a levelezésről Hernán Cortés roppant kiállhatatlan ember, akinek az első úkára rögtön az volt, hogy engem bocsássanak el. Ordítva közölte velem, hogy szükségtelen még egyszer betennem a lábam a gyárba, mert egyáltalán mincs rám szükség. Így azután visszavonultam az othonombra, mindenből beletörödve, hogy mostantól álmos kajmán módjára kell elütnöm napjaimat, mire ma reggel telefonál nekem a fópenztráros – akiben teljes mértékben megbízom –, hogy közölje velem, bűjük el, mert az anarchista göré szokás szerint nagyon rosszkedvűen jött be az irodába, és azt mondta, ha ilyen rosszal megy az üzlet a rávazásom óta, az csak azért lehet, mert az üzemen kívülről szabotálom az ügyemet, ezért jó lenne, ha végre „megbűntetnék”, mint a többi katalán nagypolgárt... Amíg csak egy is marad közülük – ordította –, addig ebben az országban nem fog menni az ipar!”

Eusebi bácsinak kerek és nagyon derűs arcra van, néha azonban idegi okok miatt tikkelnél kezd apropó, kifejező szemével, főleg, mikor valamelyik meghökkentő ötletével akar előállni, ilyenkor az első szavaknál még diálog:

– L-látszik, hogy feléjük na-na-nagyon értenek az iparhoz! Ha Hernán Cortés jól keresett volna Medellinben, mi az ördögnek dobta volna fel a talpat Paraguayban?

– És magának, bácsikám, hogy jutott eszébe éppen nálunk keressi menedéket?

– Tudod, lányom, nem tudtam, hogy mibenéknél, ahol biztonságban vagyok; ti vagytok az egyedi anarchista, akitet ismerek. Másrészt pedig... – már majd meghaltam, hogy végre megismertessek. Tudod, szeretem mindenbe belelünkni az orromat, hát már ez is bűn?

Amig beszélünk, a lány már fel is öltözött Ramonetet, mert itt volt az ideje, hogy felkeljen, és mikor végeztek a mosakodással és a feszükköddessel, odahozta hozzáink. Akkor töltöttem be a hármat, nagy meglepetésemre – általában mogorva az ismertetésekkel – egyenesen az öreghez szaladt, és pont előtte állt meg, hogy szemügyre vegye:

- Ki ez a bácsi?

- Eusebi nagybácsi.

- Igen, aranyom, a nagybácsid vagyok – mondta a bácsi, és a térdére ültette. - Hogy ilyen bitor másod-unokatestvérém legyen, és még csak nem is ismerem! Hat van igazság, Trini? Talán valami szörnyeteg vagyok, hogy Lluís így bánik velém? Nézz csak, még ez a kisember is egyszeren idefutott hozzám, és milyen elégdetten üldögél most a térdemen! Az ártatlanság hangja! Mit is mondta, hogy hivják? Ramonet? Hat tud meg, hogy a kis Lluís még nem volt több hat-hét hónaposnál, de úgy viszon, mint egy elkarhozott lélek, ha csak a kezembe vettem. Hogy bomboldit az istencsapás! Csak hat vagy hétkötőnapos volt, és már akkor sem bírt látni. És hát, úgy, ötösszörkéres nemesi családsól való, én meg csak holmi plebejus vagyok számára, egy közönséges Ruscalleda... .

Felnevettem:

- Bocsikám, felteszem, hogy ezr esak viczból mondja. Hogy gondolha, hogy egy hat hónapos csecsemő... .

- Viczból? Talán nem teljesen viczból, Trini! Anyai furcsaságot láttam már életem során, hogy kezdekk gyanakodni, hogy ezekben az emberekben legyőzhetetlenek a régi, miar születéskor kiakadt nögesznek. Meg akkor is ragaszkodnak hozzájuk, amikor már semmit sem emlékeznek és az öntudatukat is elveszítetik! Ha én att a szántalan virálatban részletet, furcsa reakciót mind elmeselném... .

- Ha így lenne, Lluisnak velem szemben még komolyabb ellenséget kellene taplálnia, én ugyanis még inkább plebejus vagyok. Dobbenten nézett rám, és nikkelni kezdett a szeme.

- Ez azért mondod, mert anarchisták vagytok? Jó, de még ha az utca robbantgattatók is uniasig, jobb, ha tudod, hogy a bombahabilis nem töri el a nemességet, sőt! Ha ellenben valaki levestészít és makaróni gyárt, akkor vége van. Az én bűncím olyanok, melyeket családfakutató nem ollozhatar fel; nemcsak levestészít és makarónit gyártok, de brown cannellonit, szélesmetéllet, spagettiit, tarhonyait és grizit is. Gritz Hallort te olvat, hogy Bouillon* Gottfried levestésztagyárat hozott volna kérte a Szentföldön, bármennyire is erre utaljon a neve? Én, lányom, olyan ember vagyok, aki ha nagyon kiöltözök, és frakkot húz, kivetél nélkül minden pincérnek nézik... Ez az a báni, amit nem lehet nekem megbotrányni!

Miután hosszasan rágódtunk a dolgon, úgy döntöttünk, hogy a cseleány szobájába fog bekölözni, mert az fent van a tetőterén, levélzárva a ház többi részétől; a lány majd Ramonettel alszik. A gyerekek azt mondottak, hogy a „báesi” csak látogatásba jött, aztan haza is ment: úgy bujt meg néhunk öt-hat héti, hogy a gyerek nem is tudott róla – igaz, Ramonet párral később kezdtett el óvodába járni. Felvitük az ételt a szobájába, én pedig gyakran, amikor a gyerek szíresszítőt vagy már lefekült este, vele ebédtem vagy vacsoráztam, hogy társaságra legye; be kell vallanom, ez nagyon is kedvemre való volt, mert elzártságomban szinte belehaltam az unalomba. Sokat beszélt Lluisról, és minden nagy szeretettel, még akkor is, ha néha guinysan: „Lluist kihozza a sodróból, mikkora fenekeit keríték szerte annak, hogy egy téstsztagyár vezetője vagyok, de hát, lányom, ha én nem tulajdonítok magamnak fontosséget, mégis ki tenné?” Gyakran neveztettem meg az ehhez hasonló mókás zagyvaságival, melyek Lluis kivételelén tényleg bárkit lefegyvereztek volna: „Hogy Lluis? Szerezed, hogy megmondjam neked? Ez az egész szabad szerelem csak arra szolgált, hogy megbotránkoztassa vele a családot. Ismerem ám, mint a jossz pénzt! Játssza a lázadó proletárt, de még én napि tizenharom-tizenegy órát töltöttem az irodában, hogy előremozditsam a vállalatot, ó évente egyszer jött be, hogy felvegye az osztáleket!” Sok olyasmin mesélt, amirol nem tudtam:

- Mint gyánya, megtíltottam volna Lluisnak, hogy összeköltözön veled, mert még hátravolt egy év a nagykörusig; még csak húszéves volt. Egy pillanatra meg is fordult a fejemben, hogy felhasználom ellené ext a fegyvert, no nem azért, hogy megírásam neki, hogy veled éljen, füleg egy terhes nővel szemben, aki voltál, ez kéz bántéty lett volna, hanem azért, hogy kötelezzem arra, hogy meghízasodjon. Arra már rajöttem, hogy az egyházi esküvő szóba sem jöhet nálatok, de ha legalább a polgári szertartás meglett volna... Bármit is mondjon Gallifa atya, én mindenig is úgy gondoltam, hogy egy polgári házasság is jobb a semminél, azonban mégis Gallifa atya verte ki a fejemből ext az elképzélést: „A polgári házasság semmi – mondta –, nem éri meg haburuba bocsátkozni ilyen semmiséget.” Végül arra jutottam, hogy egy év mulva Lluis úgyis nagykörű lesz, aki pedig azt tesz, amit akar; hát csinálja csak inkább mostantól, és akkor nem rágódik többet ezen. És Gallifa atya is dicsérete ext az elhatározást. Ez a Gallifa atya egy jezsuita, akit Lluis is említett néhány alkalommal, és aki úgy tűnik, a tanára lehetett a gimnáziumban; annyit tudtam

* hősök (francia)

kihámozni, hogy a család nagyon szereti, és hogy a bácsikája az ehhez hasonló néhér helyzetekben tőle szokott tanácsot kérni. Most azon gondolkozom, hogy ha ez a Gallifa atya a jezsuitáknál tanított, akkor nekéd is ismerned kéne – mégis hogy lehet, hogy még sosem beszélt ről? Te és Lluís osztálytársak voltatok a jezsuitáknál, Sariában. De lehet, hogy tévedek, és ez a Gallifa atya nem a gimnáziumban tanított, hanem a Lluísok ifjúsági kongregációját vezette, és innét ismerte Lluís, mert ó a tagja volt, te viszont nem. Igaz is, miközben Lluís nagybátyja ezt mesélte nekem, megszólált a telefon, futottam, hogy fel tudjam venni. A főpénztáros volt a gyárbeli, miután megbizonyosodott ről, hogy az a bizonyos Trini vagyok, a bácsit kérte. Talán már este tiz is volt; a saját orthonobil telefonált, nem az irodából. Mikor befejeztek a beszélgetést, és lerakta a kagylót, nem tudta visszafojni a neverését, úgy mondta:

– Tudod, mit mesél? Hogy a „felelős munkatárs”, az a medellini gorilla, azt akarja, hogy térik vissza, mert nem tudja, hogy fizesse ki a hét békéket holnap, szombaton. Tútad, hogy nemrég lejött egy apróhirdetés a *La Publicitat*ban, hogy „Kollektivizált vállalat keres kapitalista üzletirsat”? A saját szememmel láttam; egész életemben előfizetője voltam a *La Publicitatnak*. Elképesztően eredeti! Bizonyára ugyancsivel a problémával találkoztak: most fedezik fel, hogy nyolcnaponta bér fizetni nem is olyan egyszerű feladat, mint gondolták.

Szegény nagybácsi egyik szípkorkázó pillanatában elmesélte valami olyat, amivel jól meglepett. Akkor is este volt, már megracsoráltunk, és lent maradtam a társaságában, ahogy már megszoktuk. Felvittem magammal a munkát; akkor álltam neki annak a két vastag pulóvernek, amiből az egyiket nekem kötöttem, a másikat pedig Lluísnek, mert egyre jobban benne jártunk az őszben, és még nem látszott a háború vége. Emléssel még, hogy kezdetben nem is sejtettük, hogy a háború tovább tarthat néhány hétnél vagy hónappal! Es hétről hétre, hónapról hónapra csak folytatódott, már benne jártunk a novemberben, már nyakunkon volt a télen, és a háború csak egyre hosszabbna tünt. Így aztán horgolini kezdem a padlászobában, miközben valamelyik hosszúra nyiló beszélgetésünket folytattam Eusebi bácsival, azon az estén pedig váratlanul beszélni került a lányáról, Julietáról, és arról, hogy micsoda örömmel lett volna száma, ha hozzáadhatalja Lluishoz. Igaz lehet az, amit a kölcsönös szimpatiájú mondanak, mert én attól a pillanatról kedveltem, hogy megláttam, és rajöttem, hogy ő is hasonlóan érez irántam; e kölcsönös rokonszen miatt

történetteret meg, hogy ez a váratlan és bizalmas közlés előtört belőle, és úgy tudta nekem áradni ezt a meglepő családi történetet, hogy egy pillanatig sem bántott meg vele.

– Hozzá akartam adni Lluishoz a lányomat, Julietát. Hogy unokatestérével? Arra találták ki a római feloldozást; pénz beszél, kutyá ugat! Az „Ishabb Ruscalleda” számában részvénye vándorolt Istenes Szent János rendjéhez, az Irgalmassokhoz, a nagyobbik, Ramon hóbortjai miatt; legálább, amit Lluísra költöttem volna, családon belül marad! Gondolhatod, a saját fiammal, Josep Mariával semmihez sem tudok kezdeni; nem tudom, Lluís mesél-e neked róla valaha... .

Igen, beszélt róla, és mindenfajta együttérzés nélküli tette: veleszületett mirigyhiányban szenvéd, és ettől gyermekkora óta szörnyen túlsúlyos. A nagybácsi elmondta, hogy mindenfélé kezelest kipróbáltak, minden orvossal beszéltek, minden fürdőbe elvittek: haszalan. Egy kicsit idősebb Lluisnál, talán épp Ramon korábeli, de szegény Josep Maria intelligenciászintje mégis egy tizennyolc hónapos csecsemő.

– És olyan jó fiú, Trini, de olyan jó! De mit tehetünk... Így aztán Lluís maradt az egyetlen reménységem az üzlet továbbörökítésére. Most miért vágysz ilyen képet? Csodáld, hogy arról álmodoztam, hogy majd Lluís fog köverni a cégt élén? Te még nagyon fiatal vagy, Trini, én meg egy vén kandúr; annyiféle dolgot láttam már az életemben... Olyan meglepő változásoknak voltam szemtanúja! Az sem lepne meg, ha egy szép napon a te Lluisod, miután jóli kitrombolta magát, förlüti mödjára vethé bele magát a munkába, és egész Európa legbefolyásosabb levéteszszágyáosává válna. Ha egyszer elhatározza magát, és elfelejtji a rögeszméit, akkor nagyon is képes rá.

Gondolhatod, a különc jóslat hatására majd megükadtam a nevetéstől.

– Ne neves! A zöld gyümölcs is békéri a nyárral. Most már talán érdeled, milyen kellemetlen volt nekem és a feleségemnek – de főleg neki –, mikor összeállt veled; de hát mit tehetünk? Sok-sok türelmem kell. Most pedig, hogy megismertelek, kicsit még inkább beletörődtem.

Es mivel arca komikusan ki is fejezte ezt az engem illető, kevésé hízelgő beletörődést, ismét kibuggant belőlem a neverés.

– Ne nevess, inkább hallgass meg. Ahogy megláttalak, azonnal tudtam, hogy egyáltalán nem vagy olyan, mint amilyennek a feleségem és én képzeltünk téged: valahol mélyen, ha jól értem a dolgokat, józan teremtés

vagy. Higgy nekem, lányom, én mindenkor általam a földön. Véharsos időket élünk most, de egyszer ennek is vége lesz; semmi sem törtörökke. Ahogy lehűggednák a dolgok, igyekezz rendezni a helyzedet. Mert egy vadharasságban elő nő nem kelt tisztelgetet. Minek mész arra, ha olyan nők néznak egy darab rongynak, aikik a cipőt sarkaig sem érnek fel? Mert mindenki a nők lesznek azok, aikik megépíznak ezert; a férfiaknak elnevezők. Végül is mindenjúunknak szükségeünk van arra, hogy tisztejenek: az embereknek úgy kell a tisztelet, mint a betevő falat. Neked kell a jó útra terelned Lluist; nem tagadom, lehet, hogy néhányszor, de ha elszámod magad, még tudod oldani. Igen, nehénz lesz, nem is kell mosdanod; ezek a Brocák nem olyanok, mint a többi földi halandó, akarennem, mint te meg én. Gondolj csak bele, az édesapja hadnagy volt a hadseregben, mincsoda hősrány lett otthon, mikor a növérem, nyugodón békében, bejelentette, hogy elgyezezte magát vele. Mi, Ruscalledák mindenki is apró hangyák voltunk, már a nagyapám is grizat gyártott Agramuntban, mert a Ruscalleda család Agramuntba valósít, és lehet azt mondani, hogy a család tagjai mindenkor a munkának és a könyvelésnek érték. És hogy a lányuk egyszer csak összeházasodjon egy gyalogsgági hadnaggyal, aikiket ugyan tele a családjuk sok híres-neves Donnal, még a padlás uniformisban feszítő nagyapák olajfestményivel, de egy hancut vasuk sincs! A nővérém jóról idősebb volt nálam, Sofiának hívták, de még ennyi év távlatával is meg kell mondjam, egészen ijessző volt, hogy mennyire belehabaradott a hadnagyba! Azt hiszem, ha édesapánk megtiltotta volna neki, hogy találkozzon a hatodikon lakunk... Egyeszerűen nem lehetett kiverni a fejétől, összeházasodtak, jött Ramon – aki most irgalmas testver –, azzan Lluis, és amikor Lluis még csak néhány hónapos volt, a sógorom, aikik kötődési léptettek elő, meghalt Afrikában. Posztumusz kapta meg az önmagyi kinevezést és a San Fernando-érdemémet. Sofia nem sokkal később halt bele a báratba; látni lehetett, hogy a férje nélkül nem tud elsi. Ezek a Brocák mindenkorra születtek, hogy magukba bolondításuk a nőkkel: Mind nagyon jóképük, bátrak és megmondolatuk, jó beszélőkjük van, no de józan eszük? Na az nincs. No, de hova is akarok kilyukadtan? Igen, észből neked sokkal több van, mint gondoltam, így hát te vagy az, aikik vissza kell terelnie öt a helyes útra, mihelyest a dolgok visszazökkennék a rendes kerékpárosba, de úgy, mintha nem is ezt akarnád; mert te – en jól látom – úgy vezeted az orránl fogva, ahogy csak akarod.

– Bácsikám – feleletem –, azt akarja, hogy polgárt faragjak belőle?

– Hát, ha mindenáron így akarod mondani... Ha az, hogy megházasodtok, ahogy Isten rendelte, és úgy teszik, ahogy mindenki, aikik van egy kis sütnivalója, egyenlő a polgárra vállsal... Mondál, mégis mit nyertek a szabad szerelemmel még a többi húlyéggel? Csak annyit értek el, hogy mindenki kedvérre itélkerzetet felettesek. Maradjdig egy nőnek snißege van tiszteletre, még jobban, mint nekünk, férfiaknak. Es te nőad fogsz erre elsőként ráébredni. Most, hogy már ismerlek, biztos vagyok benne, hogy szeretnél legalább olyan megbecsült asszony lenni, mint bárki más, és képes leszel érdeklődni a gyár dolgai iránt – mert a negyede a rietek, akarom mondani. Lluisé, és egy gyár negyede manapság bizony nagy érték –; és még mást is mondok neked, most, hogy már ismerlek. Ha Lluis továbbra is kitart a résztagyártással szembeni ellenszene mellett, ha nem képes legyőzni a cérmamesterrel kapcsolatos averziót, akkor ki tudja, végül soron akár te is eljárhatnál helyette a részvényses gyűléscire – δ, ahogy azt te is tudod, be sem teszi oda a lábat –; ki tudja, talán ha eljár, apránként, lépésről lépére talán kialakulna benned az érdeklődés a gyár iránt. Ki tudja... ha Lluis tényleg elzárkózik tőle, te lehetsel az az üzlettárs és tanácsadó, akitoly sokszor hiányoltam – mert, higgy nekem, kemény dolog egyedül vinni egy olyan nagy gyár vezetését, amilyennek a miénk kezdi kinőni magát –; az az üzlettárs, aki Ramon lett volna, ha nem áll be irgalmas rendi szerzetesnek...
Es e virádtan beszélgetés végén egyszer csak – még virádtanabbal – így kialkott fel:

– Hát bún tesztít gyártani?

Nem. Nem bún. A bácsinak teljesen igaza van. Talán mi nem eszünk levestéstet? De még mennyire, hogy eszünk; vagyis, jobban mondva, ettrünk... És milyen jó is volt az a levestészt! Ha találnekn egy csomagjal abból, amin a sarki fűszerestel lehetett kaphni, és amit most is tisztán lako magam előtt... Bár levestésztet ügyben nem tudom, ki volt igazságtalanabb, Lluis vagy te. Emlékszem még, hogy a Rothanetőlhet egyik székesztőjéi ülésén olyan kegyetlenül gyűnyöldötök a levestésztgyárosokon, hogy édesapámnak rendre kellett utasítania titokat; a forradalom után is lesznek tésszatgyárosok, mondta édesapám, csak annyit lesz a különböszög, hogy egy munkásokból álló szövetkezet fogja irányítani a termelést, és nem a mostani kapitalista formában fog működni; ezen kívül semmi kalónból sem lesz: minél több a levestészt, annál jobb, milyen remek

étek az a proletárok számára. Te pedig felbeszakítottad: „Ha az anarchikálása után is leszenek még levelezőtárgyárak, akkor mi felmondunk”

Azt hiszem, jól szórakoztál apukám jóhiszeműségén.

Azóta, hogy Ramonet az óvodában töltötte a délelőttiöt, Eusebius csinák nem kellett egész nap a szobajába zárkóznia; kedvenc boklásban a házban. Már november volt, nyugodtan zárva tarthattuk az ablakot, nem kellett feltünést.

Szerencsém van, mert teljesen megbízhatok a cseclelányban; azonban van velünk, hogy Lluisszal beköltözünk, és a lány, aki egyébként gácsá, megszeretett minket; a gyerekért meg egyszerűen odavan.

Az első napon tehát, mikor a gyerek házon kívül toltolte a délelőtöt, a bácsi mindenkor ákarta járni, „megörülök, amilyira szeretnél köhesszagliaszni – mondta –, látni szeretném, hogyan renderized be a hatalat.” Ez a villa – tette hozzá, bár ezt már tudtam – a nővérem volt, szegény Sofié, nyugodjék békében.”

– Sosem jártam olyan házban, aminek anarchista lett volna a házásszonya – tette még hozzá nevére.

A halászbáhan szinte földbe gyökerezett a lába a meglepítésől, mivel megláttá a nagy, antik márványkereszet. Akkor mondta azokat a starvak, melyek anyirá belem ivódtak:

– Jómagam, látthatod, nem vagyok valami hős kereszteny. Elég ennen minden nyomatot és képet, mert a járórók bármikor megijelhetnek, és velük nem jó újjá húzni. Minden előretem a Szent Szíven kívül, de az nem merem; a Szent Szívet inkább nagyon óvatosan elástam a kerben.

Látthatod, lányom, a saját bőrönmől volt szó. Engem nem faragtok övön kemény fából, mint a mártírokat: engem levételestől gyurak!

A szalonot már láttá az érkezése napján, hiszen ott fogadtam; de aki annyira idéges volt, hogy nem nézett körbe rendesen. Most tátott szíjjal csodálkozott rá:

– Lányom, jobb az izlések, mint a feleségemnek. Persze ez nem nagy kunszt, mert szegény Carmeta, bár más dolgokban igen kivaló, de idek az semmi. Orthon két dologra tanítottak meg: zongorázni és falszöveget festeni, így aztán a falak minden teli vannak a saját készítésű falszövegeivel. A szalonban lévők a legmagaszerűbbek: van egy, ami az Isteni Pásztorok ábrázolja, körötte a bárányokkal, egy másik a disznókárát őrző Tékök fiút, egy harmadik pedig, ami tényleg földhöz vágia az embert, a testet, ahogyan próbálhatnak átkelni annak a bizonyos tünek a fókán, a jezsuita azú-

szerint ugyanis Jézus egyáltalán nem egy igazi fiú fókára utalt, hanem a jeruzsálemi fal egyik átjárójának a nevére. Hallottál már valaha arról, hogy valaki ezt a parabolát festette volna meg? Hát, Carmeta nekiveselkedett, mert akkor még fiatal volt; ezt a teveszt még azelőtt festette, hogy összeházasodtunk volna. Úgy sejttem, az apja sugallta neki a téma, vagyis az apostosom; mivel ő is jól volt elereszve, nagyon aggazottora ez a dolog a tevekkel meg a tú fokával. Ennyit a falikaripitőkről. Ami a zongorát illeti, el tudja játszani a *Hullámok kerüjgőjét* még a *Fundábulát*. Mindent olyan jó szándékkal csinál, hogy az lefegyverző, a magasfajta manapság lasszóval kell fogni. Gondold csak el, mikor egyszer, évekkel ezelőtt ejjöt az irodámba (mert csak nagyon ritkán teszi be oda a lábat), észrevette, milyen elhangzagt és szomorú hely... „Majd én rendet teszek itt – mondta –, majd én felvidítalak.” Hogy feldobja az irodáft, nekem ajándékhozott egy háromrézes fekete bőr ülőgarnitúrat, és hogy még vidámabb legyen az egész, egy gipszből készült Dante-mellszobrot is takott az amerikai iratszekrényre.

– Mégis mi köze van Danténak a levétesztéhez?

– Talán, hogy olasz volt... Én inkább Prim tábornok lovasszobrát terem volna ki, ami a Ciutadellánál állt, amíg az anarchisták le nem rombolták; vagyis hát annak a gipszmását. No nem azért, mintha Prim tábornok több köze lenne a levétesztéhez, mint Danténak, de ő legalább földim. Mert Prim tábornok bizony reuszi volt! Tudod, minden is Prim tábornok volt a gyengem, mert bátor volt, és liberalis... Bárcaik lenne ma egy ilyenünk!

Mivel már hetek óta nálunk volt, el is feledkezettünk az ót fenyegető veszélyről; úgy tűnt, akár a háború végeig is elérhet nálunk, főleg, mert akkor még azt hittük, hamarosan úgyis véger éri, és februárban nem húzódik tovább – bár azt nem tudom, miért épén ezt a dátumot lőtük be magunknak a háború végre. Közeledett a karácsony, mikor hirtelen egy járórcsapat jelent meg nálunk.

Miközben próbáltam lefoglalni őket a földsínten, a lány futott, hogy figyelmezzesse a bácsit. minden jól ment. Szertencsére akkoriban még nem akasztottam ki a falra Brocà ezredes olajfestményét, így aztán az egyetlen dolog, ami kihozhatta volna őket a sodrakból, a marványkereszt volt a hálószobában. Megoszlott a véleményük a dologról: néhányan le akarták venni a falról, hogy „a szemétre dobjak”; mik mások amellel érveltek, hogy „Krisztus maga is anarchista volt, akit a burzsoák akasztattak fel”.

Miközben ököt lefoglalta e nemes vita, a bácsi el tudott bujni a lánnyal szekrényébe, neki pedig volt ideje elmenteni a szobabol minden öjessz - hamutartót, zoknit, pizsamtát, cípót - ami egy férfi jelenlétére utalhatna. Mikor a „játörök” a villa többi részénél átkutatása után felélt a csélekszobiba, olyan megyyözönök találták a kinczetet, hogy feldúg ugyan bepillantottak az ajón, de nem mentek be.

Mi azért nagyon megijedtünk, Környelmeinknek tartunk, hogya Trinival csöndben hajnal 1936. december 19-e vagy 20-a lehetett, mikor ők csütünk egymástól. Szegény bácsi majdnem sírt, pedig nem az a sérült fajta: „Anyíra önlök, hogy megismernétek, Trini; még egyszer nézem örözetnél megmondom neked: a feleségem és én egy cseppet sem öjszem képelelkünk, mint kellett volna. Annyira elégedett vagyok, lángom... É köszönöm a szívesedget.”

Hosszú hónapokon keresztül semmit sem tudtam róla, csak hogy nők, borzá hasonló helyzetű férfi társaságban Gatoixa és Guillenies erdeiben bujkál. Bár a háború előhónapjaiban viszonylag könnyű volt kihálálni, az idő előrehaladtával egyre nagyobb kihívást jelentett a járás erősen felügyeltek a határátrokéket. Nagyon nyugtalan voltam miatt, hogy teljesen őszinte legyek, megszerettem. Én sem úgy képzeltem el, mint akit levételestől gyűrűk”, ahogy ő szokott fogalmazni; de hát begá képzelhettem volna, ha csak Lluís gyilólkodás karikatúráiból ismernék Persoc, neha Eusebi bácsi nagyon is fura dolgokat mond, de hát bár az NEM, egyszerűen nem, ahogy a levételestszagyráris sem az. Mikor így, hogy misére járok, így kiáltott fel: „Illegalis misék? Olyan lehet, minthogy illegalis sejt gyűlölése mennél.” Miskor meg így szólt: „A te Lluís idő mindig azt mondta, hogy faniezus vagyok, de hát nem mind azok vannak, melyeket a szentek kívül?” Eszclősen odavan Coloma atya reggeléért, és azt mondta, hogy mindenöt megvette egyetlen kötetben: „Ez itt Coloma összes, tudad? Coloma atya összes művei; nincs még egyszer mint Coloma atya.” „De hát az olyan felszínes...” „Még hogy Coloma apafelszínes? Kérdezsz Pescanteba kerül!” Egyszer még Lluísről is mondott rátlan dolgotat, vagy talán ezt már megírtam neked? Jaj, már attól rátok hol áll a sok level között... „Te talán el sem hiszed, Trini – mondta, de sokkal jobban megbizom Lluísban, mint Josep Mariában. Lluís rég megváltozik idővel, Josep Maria viszont mindenig ugyanaz marad, és bár el, nehezenre esik ki mondanival, hiszen a saját fiainról beszélik. Igen, most forrong; bizonyára sok kellemetlenséget okoz neked ezek, amelyek

Trini, hiszen ilyan, mint egy megbokkosodott lo. De évek kétéste, és ez el fog maliní, mikor pedig elindult, ráébred majd, hogy a levételestszagyráris nagyon is vonzó pálya számára.” Ellentétben, mert lehetetlennek tűnt számorra, hogy Lluís valaha is érdeklődőn a gyári irányt, a bácsi azonban továbbra is kötötte az ebet a karhoz: „A legzöldebb gyümölcs is beritik a nyírral – ennek megfelelő kopernikuszi fordulatot is láttam már életemben!” Ekkor mondta azt a nagyon meglepő kiélemtést: „Egyáltalán nem lepne meg, ha egy nap ó lenne Európa legnagyobb levételestszagyrája.”

Olaszországjai levele két hónap késéssel, számos fura kerülvonal érkezett meg, miután többek között Tangert és a Monaci Hercegséget is megártta. Mintha azzal a rossz gyerekhez illő, csíny elkövetése utáni bábnánó arcával látnám: „Nem vagyok valami hős kereszteny, lanyom; engem nem faragtak olyan kemény fából, mint a mártirokar: engem levételestszárból gyűrűk!” Peter apostol talán nem tagadta meg hatomoszt Jézust? Milyen lenyűgöző, hogy Jézus megbecsítja azt, amit mi, fiatalk, sősem hosszunk meg a gyavaságot. Nem teltek róla, de mikor eszembe jut annak a papnak az energikus áberázata... az a nagy magabiztoság, az a mélyes meggyőződés, az a rengeteg energia egyszerűen taszt; annyira készenek lattan a mártírságra, hogy attól tarok, hogy... Istenem, csak nehogy a ma indítási valjanak a jövő hőhéjával! Sokszor az, aki enyisebb hajlító a vértanúságra az egyik alatt, maga lesz a legbüszökközö marträcsindő, mikor futhal a kocsi, ezért van, hogy anikor eszembe jut az az arc, meg a bácsika arckifejezése, mindenig az utóbbit választom.

Május 16.

Ha tudnád, milyen hosszú nyúlnak a napok, most, hogy a gyerek más délutánra is rendesen ott marad az óvodában; előzőr, mikor még itt bujkált a nagybácsi, csak délelőtt járt. Most tiltotta be a háromat, de elkepesztő, memmnyit törí a fejét, hogy minden nap kitaláljon valamit, amiért nem tud óvodába menni. Mivel a legkevésbé sem tetszett neki az óvoda, úgy döntöttem, veszek neki egy mutatót kis iskolatásikat. „Lámod, itt egy nagyfűknak való táska: most még nagyon kissé vagy ahhoz, hogy ilyen táskid legyen, de ha eljár az óvodába, akkor már te is nagyfű leszel, és odaadom neked.” Nagyon tetszett neki; néha megkérte, hogy mutassam meg, tisztellett bámnálta és megkérdezte: „Ez az óvodahoz van, ugyc?”